

Het probleem is het aantal' BBK KRANT 253, september 2002, 14-5.

Het Probleem is het Aantal

Onderstaande vragen en antwoorden zijn gebaseerd op het boek: Hans Abbing, *Why are Artists Poor. The Exceptional Economy of the Arts* Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. Daarin staat ook een uitgebreide bewijsvoering van de gepresenteerde stellingen. Op www.hansabbing.nl vindt u een Nederlandstalige samenvatting van het boek.

Zijn kunstenaars arm?

Ja, in financiële zin zijn ze arm. Veertig procent van de Nederlandse beeldend kunstenaars legt geld toe op zijn activiteiten in de kunst, en de helft verdient minder dan € 1200,- per jaar, terwijl 75% minder verdient dan een bijstandsuitkering en dus niet kan rondkomen van zijn beroep. (Deze gegevens zijn ontleend aan SEO *De markt voor beeldende kunst in 1998*.)

Waarom zijn kunstenaars arm?

Omdat er zoveel zijn.

Foute antwoorden:

- "Doordat sommige succesvolle kunstenaars heel erg veel verdienen, krijgen ze een onevenredig groot deel van de koek in handen en zijn de overige kunstenaars arm." Nee, er zijn zo ontzettend veel arme kunstenaars dat ook als de hoge inkomens herverdeeld zouden worden, kunstenaars nog steeds weinig zouden verdienen.

- "In plaats van naar de kunstenaars gaat er teveel geld naar de galeries, die dikwijls 50 % provisie vragen." Nee, gelet op de enorme variatie in het aanbod — het zijn bijna allemaal unica — rekenen de meeste galeries niet heel veel voor de prestaties die ze leveren. Dat ze niet te veel rekenen blijkt ook uit het feit dat veel galeriehouders net als kunstenaars geld toeleggen op hun activiteit. (Overigens geldt datzelfde niet voor de grote groep professionals die de vele (semi)overheidsinstellingen op het gebied van de kunst bevolken. Als er minder geld zou gaan naar de laatste, bestaat de kans dat dit zowel goed is voor de kunst als het inkomen de kunstenaars.)

- "Mensen geven te weinig uit aan kunst." Een dergelijk oordeel is noodzakelijk subjectief. Waar het om gaat, is of een aanzienlijke verhoging van de uitgaven een reële mogelijkheid is. Zo zouden de uitgaven aan beeldende kunst tenminste vertienvoudigd moeten worden om de nu bestaande grote groep beeldend kunstenaars een redelijk inkomen te bieden. Maar een vertienvoudiging of meer is op korte termijn geen realistische optie. In feite is het aandeel van de culturele uitgaven in het gezinsbudget sinds het begin van de vorige eeuw langzaam maar zeker gestegen. Het ligt voor de hand dat deze ontwikkeling door zal gaan, maar dan inderdaad langzaam. Bovendien is dit aandeel in Nederland ook nu al relatief hoog. Dus een sprongsgewijze verhoging valt hier echt niet te verwachten.

Overigens dient aangetekend te worden dat als het niet om de culturele uitgaven in het algemeen gaat maar om uitsluitend de uitgaven op de private markt voor beeldende kunst, deze uitgaven per hoofd in Nederland waarschijnlijk wat minder groot zijn dan in vergelijkbare landen. (Dat komt mede door de overheidssubsidies. De dominante positie van de overheid heeft anderen ontmoedigd, danwel 'lui' gemaakt.) Daarom blijft het zinvol om meer nog dan andere beroepsgroepen dat doen, te streven naar een vergroting van het marktaandeel, ook al zou het maar om een groei van een tiental procenten gaan.

(Vergelijkingen van aantallen beeldend kunstenaars over langere perioden zijn weinig zinvol. Dat geldt zeker voor een vergelijking van de gouden eeuw met de huidige situatie, zoals M.K. dat doet in zijn artikel 'Te veel...?' in het vorige nummer van de BBKkrant. Overigens geeft hij zelf al aan hoe problematisch een dergelijke vergelijking is. Hoe rekening te houden met de opkomst van onder meer de fotografie, de poster e.d.?)

Waarom zijn er zoveel kunstenaars?

Omdat de kunsten buitengewoon aantrekkelijk zijn en veel mensen kunstenaar willen worden.

Waarom zijn de kunsten zo aantrekkelijk?

Omdat ze aan kunstenaars de mogelijkheid bieden authentieke producten te maken en dat is in andere beroepen niet of minder goed mogelijk. De kunsten bieden een 'romantisch alternatief'. Toekomstige kunstenaars denken dat de kunsten daarom immaterieel inkomen bieden in de vorm van uitzonderlijk veel werkbevredegiging en status. Kunstenaars zijn dus meer dan anderen bereid financieel inkomen in te leveren in ruil voor immaterieel inkomen. Het lijkt erop dat ze zich opofferen voor de kunst en ook dat kan status met zich mee brengen.

Wordt de financiële armoede van kunstenaars gecompenseerd door immaterieel inkomen of zijn kunstenaars misleid?

Het is niet makkelijk om deze vraag te beantwoorden. Kunstenaars klagen steen en been over hun lage inkomen, maar toch zullen weinigen zeggen dat ze achteraf gezien beter een ander beroep hadden kunnen kiezen. Tegelijk valt dat laatste ook nauwelijks te verwachten: je hebt namelijk een geloof in de juistheid van de eigen keus nodig, zo nodig tegen beter weten in, om het vol te houden als kunstenaar. Zelf denk ik dat de armoede van kunstenaars voor een klein deel gecompenseerd wordt, doordat ze meer dan gebruikelijk bevredegiging vinden in hun werk, maar dat de armoede voor het grootste deel niet gecompenseerd maar echt is, doordat ze misleid zijn door de romantiek van het kunstenaarsschap.

Ik ga er vanuit, zoals ook de BBK dat doet, dat de armoede onder kunstenaars (in financiële zin) in ieder geval een probleem vormt. Dat leidt tot de volgende vragen:

Helpen subsidies tegen de armoede in de kunst?

Nee, voorzover ze effect hebben, vergroten ze de armoede in de kunst. Veel subsidies hebben mede tot doel de armoede in de kunst te verkleinen, maar gezien de grote aantrekkelijkheid van de

kunsten leidt het extra geld van de subsidies in feite, direct of indirect, voornamelijk tot meer arme kunstenaars en daarom tot meer armoede.

Het is mogelijk dat meer subsidies niet alleen tot grotere aantallen arme kunstenaars leidt, maar ook tot een lager gemiddeld inkomen. Er zijn aanwijzingen dat in landen waar de beeldende kunst zwaar wordt gesubsidieerd, beeldend kunstenaars gemiddeld minder verdienen dan in landen waar de beeldende kunst veel minder ontvangt van de overheid. Vermoedelijk hebben subsidies een meer dan proportionele aanzuigende werking: er gaat het signaal vanuit dat de overheid altijd klaar staat voor kunstenaars, ook al is de bereidheid en het vermogen van de overheid om echt klaar te staan noodzakelijk beperkt. Dat bleek ook toen de BKR, die lange tijd aantoonbaar tot een extra toename van beeldend kunstenaars heeft geleid, werd afgeschaft.

Niet alle subsidies of inkomensondersteunende regelingen werken in hun onmiddellijk effect evenzeer aanzuigend. Maar het lijkt erop dat de WIK dat wel doet. Ook al is de WIK erop gericht om (op termijn) het aantal (arme) kunstenaars te reduceren, toch ziet men voorsnog vooral een aanzuigende werking, vooral onder kunstenaars die voorheen nauwelijks geld van de overheid kregen — van dansers tot beeldend kunstenaars die tot nog toe bij de overheid buiten de boot vielen.

Hoe kan het inkomen van kunstenaars worden verhoogd?

Gelet op de grote aantrekkelijkheid van de kunsten is het moeilijk om tot een blijvende verhoging van het inkomen te komen. Elke verhoging wordt teniet gedaan door een grotere instroom van nieuwkomers. Toch zou een combinatie van de volgende factoren niet alleen tijdelijk maar ook blijvend enig effect kunnen hebben.

1. Een verlaging van subsidies en andere vormen van inkomensondersteuning. (Door het signaal dat hiervan uitgaat kan dit ook op korte termijn al effect hebben.)
2. Een ontmoedigingsbeleid, van de kant van de overheid in het algemeen en van het door de overheid gesubsidieerde kunstonderwijs in het bijzonder, waardoor minder jongeren kunstenaar willen worden. Het gaat om voorlichting en, wat mij betreft, niet om een verhoging van de toelatingseisen.
3. Een demystificering van de kunst. Wellicht is er al een proces van demystificering gaande, maar zeker is dat niet. In mijn boek laat ik zien dat de tekenen elkaar tegenspreken. Het is de vraag of de overheid of maatschappelijke groepen opzettelijk veel toe of af kunnen doen aan dit proces. Maar ik stel wel vast dat de Nederlandse overheid op dit moment netto meer bijdraagt aan het op een voetstuk houden van de kunst, aan de romantiek van de kunst en aan de verheerlijking van authenticiteit in de kunst dan dat ze daar afbreuk aan doet.

Kan de BBK bijdragen aan een verhoging van het inkomen van beeldend kunstenaars?

Het foute antwoord: "Er moet meer subsidie en inkomenssteun voor kunstenaars komen." Dit werkt averechts omdat het alleen maar tot meer kunstenaars leidt. Ook fout: "Des te groter de beroepsgroep, des te beter dat is voor iedereen." Als dat al leidt tot iets meer kwaliteit, dan is de prijs in de vorm van armoede te hoog. Met andere woorden het is onverstandig om vast te houden aan het romantisch ideaal: "Geen enkel creatief genie mag verloren gaan." of juist aan de vrijheid-blijheid ideologie, die tegengesteld en tegelijk verwant is: "Is niet in laatste instantie iedereen kunstenaar?"

Mijn advies: De BBK zou zich wat minder moeten richten op subsidies en inkomenssteun en meer op het beperken van de omvang van de eigen beroepsgroep. Voordat het romantisch ideaal met de bohémien in de kunst de overhand kreeg, was dat in de kunsten heel gewoon. Zo hield nog geen 150 jaar geleden de Académie in Frankrijk de beroepsgroep opzettelijk klein, waardoor de inkomens van beeldend kunstenaars ongeveer even hoog waren als die van vergelijkbare beroepsgroepen. Bij de Académie was er in feite sprake van een 'closed-shop': niet leden kenden een beroepsverbod. Dat is een situatie die ook bij andere beroepsgroepen met succes is nagestreefd door veel, met name Engelse vakbonden. En een zekere controle van de toelating tot de eigen beroepsgroep, meestal in de vorm van diplomavereisten, is ook op dit moment bij de meeste beroepsgroepen, van kappers tot medisch specialisten, heel gewoon.

Natuurlijk pleit ik er niet voor dat de BBK een closed-shop of zelfs maar een diploma-vereiste voor de uitoefening van het kunstenaarschap zou nastreven. Dat zou te zeer ingaan tegen de huidige idealen in onze cultuur.

Het gaat me dus niet om regulering van de groepsgrootte, maar wel om ontmoediging en demystificering. Er moet meer informatie verspreid worden over de lage inkomens in de kunst en over de zeer grote groep die ook na lange tijd maatschappelijk bijna geen succes en daardoor ook meestal geen immateriële compensatie ontvangt voor zijn lage inkomen. Er zou een sfeer dienen te ontstaan, waardoor jongelui zich veel vaker bedenken voor ze besluiten een kunstopleiding te volgen. Wellicht blijft er daardoor een Van Gogh onontdekt; ik zit daar niet mee. Over het algemeen zullen het toch de grootste doorzetters zijn die in het beroep terechtkomen om samen te zijner tijd een iets welvarender beroepsgroep te vormen.

Overigens is de invloed van maatschappelijke groeperingen, zoals de BBK beperkt. Zoals gezegd, de kunsten zitten gevangen in de romantiek van de kunst en daardoor is de armoede grotendeels structureel.

[\[home\]](#) [\[up\]](#) [\[e-mail\]](#)